

Mavzu: Afrika xalqlarining
tarixiy etnologiyasi

Reja:

- Afrika qit'asining tabiiy geografik o'rni.
- Afrika qit'asida elat va xalqlarning vujudga kelishi va shakllanishi.
- Afrika xalqlarining urf-odatlari va marosimlari.
- Afrika xalqlarining o'ziga xos milliy taomlari.

Afrika qit'asining xaritasi

Afrika xalqlarining milliy liboslari

- Afrika kattaligi jihatdan Osiyodan keyin ikkinchi o'rinda turadi va 29,6 mln km kvni, orollar bilan 30,3mln km kv.ni tashkil etadi. Aholisi 2009 yilda 1milliarddan oshgan.
- Afrikaning deyarli o'rta qismidan ekvator chizig'I kesib o'tgan. Shimolda janubga tomon qaryib 8 ming km ga cho'zilgan. Shimoliy qismining eni 7,5 kmni (Almadi burnidan Xafun Burnigacha).Janubiy qismining eni 3100 km, Shimolda o'rta dengiz,g'arbda Atlantika okeani ,Sharqda Hind okeani va qizil dengiz bilan o'ralgan.

- **120 kmli Suvayish kanali orqali Osiyo bilan tutashgan. Yevropadan Afrikani Gibraltar bo'go'zi ajratib turadi (eng tor joyi 13 km).**
-

- **Afrikaning g'arbiy qirg'oqlari partugallarning Hindistonga dengiz yo'llarini qidirish vaqtlarida ma'lum bo'lgan 1443-1444 yillarda N. Treshtan Mavritaniya qirgo'qlarini kashf etdi. Shu davrdan boshlab qul sotish ishlari boshlandi.**

Markaziy afrika xalqlaring milliy liboslari

- Antropologik jihatdan Afrika aholisi uchta yirik irq ,aralash va o'rta tiplardan iborat. Qit'aning shimolida saroyi kabirning janubigacha yevropoid irqiga mansub bo'lib qora ko'z, to'lqinsimon qora soch, bug'doy mayiz tanli uzunchoq yuzli bir oz burgutsimon qirraborunli arablar, barbarlar
- yashaydi. Efiopiya va Somali yarim orolida o'rta irq hisoblangan, biroz qoramtirroq, yuzi kichikroq, labi qalinroq, o'rta yoki novcha bo'yli amxara, gala, tigri va boshqa xalqlar joylashgan.

Afrika xalqlarining milliy taomlari

- Afrikadagi turli xaqlar (tuarig, fulba, mursi, dogong, masa, tvea, hausa, zulus va bushmen) kabi qabilalar mavjud. Sharqiy
- Tropik Afrikada va qit'aning janibida katta hududida tarqalgan. Ularni tani qopqora, qora ko'zi va(burma) speral sochlari iyagi biroz oldinga cho'zilgan pragmatizm, qalin labi va puchq burunli ko'sa soqol va kam tukli belgilari bila ajralib turadilar.

Afrika xalqlarida ov qilish marosimi

- **Xalq ijodi badiiy hunarmandchilik ancha rivojlangan. Janubiy Afrika bantulari chiroyli cho'zma usulda sopol buyumlar ,o'yma naqishli yog'och idishlar, ho'kiz qo'shiladigan ayri shoxli yogo'chdan yasalgan. Jo'shqin raqs va kuylar ularning eng sevimli tomoshalari barcha tantana va marosimlarning eng muhim qismidir. Musiqa asboblari turli xilda ammo katta kichik nog'oralar("marimbo"), ("nigoma") doimo jo'r bo'lgan. Fel, karkidon, ilon,**
- **ho'kiz,jirafa kabi hayvonlar, ov marosimlari va urush marosimlari bushmen rasmlarida ifodalangan.**

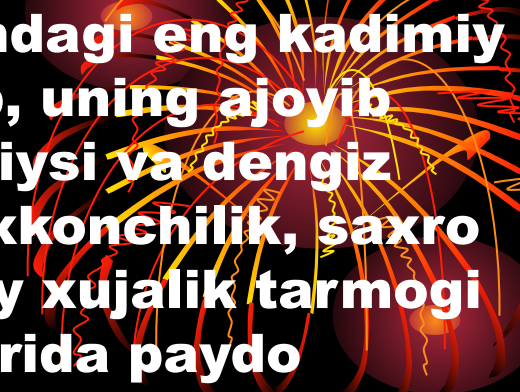

Ayollar taqinchoqlari

Afrika xalqlarining turli xil bayramlardagi ko'rinishi

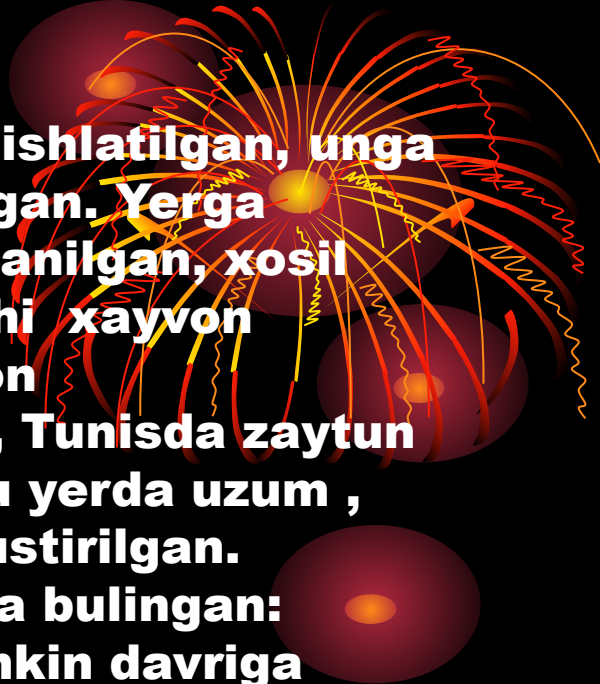

Shimoliy Afrika xalklarining xujaligi jaxondagi eng kadimiy dexkonchilik va chorvachilik xujaligi bulib, uning ajoyib an'analari xozirgacha yetib kelgan. Nil vodiysi va dengiz soxillaridagi serunum yerlarda asosan dexkonchilik, saxro va dashtlarda yarim kuchmanchilik asosiy xujalik tarmogi bulgan. Bu yerdagi dexkonchilik neolit davrida paydo bulgan va daryo toshkinlaridan foydalanib ekin ekishdan iborat bulgan. Nil vodiysida ilgari bir necha ming gektar maydonni uchastkalarga bulib rosh bilan chek solgan va toshkin suvidan tuldirilib bir yarim oygacha suv saklangan. Suv singib ketgandan keyin Nilning serunum loykasiga urug sochganlar. Odatda bugdoy, arpa, loviya, beda va boshka ekinlar ekilgan va kish buyi usib yozga borib xosil bergan. Oddiy dexkon (falloxlar) lar uz yerlarini sodda usulda pakir bilan suv chikarib (shaduf orkali) yoki maxsus mexanizim – sakiya orkali sugorib dexkonchilik kilganlar. Don, loviya va paxta ekinlaridan tashkari falloxlar sholi, shakarkamish, makka, suli, zigir, turli sabzavot va poliz ekinlari, beda ekanlar

Yerni xaydashda kadimiy temir uchli omoch ishlatilgan, unga xukiz, kutos, eshak, xachir yoki tuya kushilgan. Yerga ishlov berishda motiga (ketmon) dan foydalanilgan, xosil urok bilan urilgan va maxsus yogochga ishchi xayvon kushib yanchishgan. Agar Misrda asosan don ,paxta,sabzavot ekilsa , Marokashda makka, Tunisda zaytun daraxti,Janubiy Magribda xurmo ekilgan , bu yerda uzum , anjir, bodom, sitrus usimliklari va sabzovot ustirilgan.

Misr dexkonchiligi an'anaviy uch faslga bulingan: kishki (shitvi), yozgi (sayfi) va Nilning toshkin davriga tugri keladigan kuzgi (nili). Kishki (noyabr – mart) faslida bugdoy, arpa, piyoz, loviya, beda ekilgan, yozgi (aprel – avgust) da paxta, zigir, kandir, shakarkamish, sholi, makka ekishgan, kuzgi faslda (sentabr – noyabr) esa asosan sholi, makka va suli ekilgan.

Kishlok jamoasi kadimdan turli uy xunarmandchiligi bilan xam shugullanganlar. Ular kulda va charxda sopol buyumlar yasaganlar, buyra, chipta tukiganlar. Chorvachilik bilan shugullanuvchi axoli esa , jundan xar xil mato, gilam tukiganlar, kigiz, teri poyabzal, egar kabi zarur buyumlar yasaganlar. Shaxarlarda yirik xunarmandchilik, ayniksa , temirchilik, misgarlik, zargarlik, kunchilik, kulolchilik ancha rivojlangan. Misr falloxlari kichik kishloklarda Nil vodiysining sugoriladigan joylarida yashaganlar. Ular xom gishtdan yoki guvaladan bir kavatli tekis tomli uy kurganlar. Dexkon uylari bir xujrali oynasiz va tuynuksiz , yarmisini supali pechka egallagan bulib , shunga tushalgan buyrada yotib turganlar.a

- **Falloxlar ogir turmush sharoitida tirikchilik utkazadilar. Ularning taomlari asosan makka, suli yoki tarikdan yopilgan chuchuk non va atala, piyoz, kalampir yoki bodring, ba'zan kurt iste'mol kiladilar, dengiz soxili va Nil vodiysidagilar balikkovurib yeganlar, gusht juda kam ishlatilgan. Sabzavot xam iste'mol kilingan. Ovkatlanish uch maxal, issik ovkat odatda kechki payt yeyiladi. Ichimliklardan kandsiz kora kofe, achchik choy, arpadan tayyorlangan pivo. Magribda sabzavot va meva kuprok iste'mol kiligan. Afrika arablarining eng sevimli taomi bugdoy yoki arpa unidan yumalok kilib turli ziravorlar solingan bugda pishirilgan kuskus. Uni tayyorlash uchun katta san'at talab kilingan. Kuchmanchi kabilalarning taomi xurmo, chorva maxsulotlaridan – katik, suzma, pishlok va kisman gushtdan iborat.**

